

Sociodemografske karakteristike počinitelja nasilnih delikata i obilježja počinjenja u pravomoćno okončanim sudskim spisima – analiza empirijskih podataka

Ruža Karlović

Policijska akademija, Avenija Gojka Šuška 1, 10000 Zagreb

Sažetak: Cilj ovog rada bio je istaknuti neka obilježja počinitelja nasilnih delikata koji su *tempore criminis* bili punoljetne osobe. Analizirani su empirijski podaci prikupljeni iz sudskih spisa N = 1117 slučajeva koji su pravomoćno okončani na kaznenim odjelima općinskih sudova u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu, u razdoblju od 2017. do 2021. godine. Analiza obilježja osuđenih počinitelja nasilnih delikata u Republici Hrvatskoj daje sliku nasilnih počinitelja koji su očekivano više muškarci (93,6 %) nego žene (5,6 %) prosječne dobi od 39 godina. Najviše ih je bilo sa završenom srednjom školom, i to 62 %, a visoko obrazovanih bilo je 5,5 %. Za vrijeme počinjenja kaznenog djela 45,5 % bilo je zaposleno, a ispodprosječna mjesečna primanjima imalo je njih 51,9 %. Polovina počinitelja za vrijeme počinjenja kaznenog djela živjela je u zajednici (bračnoj ili izvanbračnoj). Polovina počinitelja ima dvoje djece ili jedno dijete. Bez djece je bilo 34,1 % počinitelja. Najčešći tip počinjenog nasilja u spomenutom razdoblju podrazumijeva obiteljsko nasilje (58 %). U najvećem broju obrađenih slučajeva žrtva i počinitelj bili su u romantičnom odnosu (36 %). Ljubomora, osveta i pohlepa izdvajaju se kao motivi počinjenja nasilnih delikata. Najprisutniji načini počinjenja nasilja bili su rezanje oštrim predmetima, gađanje predmetom, čupanje za kosu, ali i zanemarivanje djeteta te povreda spolnog integriteta. U skladu s očekivanjima, velik dio počinitelja (34 %) bio je pod utjecajem alkohola u vrijeme počinjenja nasilnog kaznenog djela. Manji je broj bio pod utjecajem droga (8 %). Pokazalo se kako su u 20 % slučajeva isti počinitelji bili ranije osuđivani za nasilne delikte. Karakteristike počinitelja nasilnih delikata mogu koristiti u njihovoj prevenciji kroz identifikaciju relevantnih čimbenika rizika za nasilno ponašanje.

Ključne riječi: nasilje, počinitelj nasilnih delikata, motiv, genetska i okolinska predispozicija

Uvod

Neka istraživanja o nasilju i počiniteljima nasilja

Svako društvo ima vlastitu perspektivu definiranja nasilnih delikata. Tako neki navode kako se nasilje može definirati s više stajališta: povrijeđenog/zlostavljanog, nasilnika, onih koji se bave posljedicama nasilja i onih koji promatraju nasilje (Hearn, 1998). Cifrić (2000) navodi kako je nasilje jedno od značajnih naslijeđa ljudske kulture, što se tijekom povijesti pojavljuje u različitim oblicima, a reproducira socijalizacijskim mehanizmima. Dakle, s aspekta prevencije nasilja, obitelj bi trebala biti najjači agens socijalizacije i internalizacije vrijednosti i normi jer, kao što se uči prihvatljivo ponašanje, kroz obitelj i okolinu, tako se uči i kriminalno i nasilno ponašanje. Iako se čini da se obilježja o počiniteljima nasilnog kriminala repliciraju u stručnoj literaturi, izučavanje karakteristika počinitelja nasilnih delikata od iznimne je važnosti za proučavanje etiologije nasilnog ponašanja, otkrivanja i prijavljivanja, preveniranja ili sprječavanja te predviđanja rizičnih počinitelja nasilnih delikata. Svrha ovog rada je prikazati karakteristike nasilnika na temelju podataka dobivenih iz stvarnih slučajeva. Općenito, analiza empirijskih podataka omogućava uvid u realnu sliku nasilnika i

nasilja iz aspekta različitih disciplina kao što su javno-zdravstveni aspekt, sociološki, psihološki, kriminološki te kriminalistički. Zato je potrebno osvještavati problem nasilnog ponašanja kroz neformalne i formalne oblike društvene kontrole te kreirati određene preventivne aktivnosti. Klasične studije socijalnog učenja jednako kao i novija istraživanja na temelju teorije socijalnog učenja upućuju na snažnu korelaciju između društvenog promatranja i agresivnog ponašanja (Cosme, 2021). Dobivanje što preciznije slike profila nasilnika¹ moglo bi poslužiti kao empirijska informacija relevantnim stručnjacima u praktičnom smislu osvještavanja i prevencije različitih oblika nasilničkih ponašanja. U nastavku teksta bit će navedeni oblici nasilja koji su bili najzastupljeniji u promatranom razdoblju, ali opet s ciljem da se nasilnog počinitelja s njegovim karakteristikama može staviti u diskurs o etiologiji nasilnih delikata i da se opišu neke karakteristike ljudi koji s namjerom ozljeđuju druge ljude (čine kaznena djela s elementima nasilja). Rad je dio velikog znanstvenog i multidisciplinarnog projekta² čiji je istraživački zadatak bio fokusiran na fizičko nasilje – proučavanje fenomenologije i etiologije nasilja te njegova procesuiranja s fokusom na zaštitu posebno ranjivih grupa žrtava nasilja. Radna definicija nasilja kreirana za potrebe ovog istraživanja definirala je nasilje kao svako namjerno fizičko ozljeđivanje ili ubijanje (Hrvatski monitor

- 1 Uvidom u centralni portal koji na jednom mjestu sjedinjuje hrvatske znanstvene i stručne časopise (Hrčak, <https://hrcak.srce.hr/o-hrcaku>) ne nalaze se radovi posvećeni karakteristikama osuđenih punoljetnih počinitelja nasilnih delikata, nego su radovi većinom posvećeni raspravama i pisanju o maloljetnim počiniteljima. S obzirom na to da je u analiziranom vremenskom intervalu obiteljsko nasilje bilo najzastupljeniji tip nasilja, vrijedno je o toj temi preporučiti recentni doktorski rad – Normativna i empirijska analiza obiteljskog nasilja u Hrvatskoj: kaznenopravni koncepti, kriminološki fenomeni, praktični izazovi i moguća rješenja (Šprem, 2023) te rad – Žene i muškarci kao žrtve i nasilnici – Socijalni i pedagoški problem – stari i (ili) novi izazovi (Zloković, 2018).
- 2 Istraživanje za ovu publikaciju rađeno je u okviru Uspostavno-istraživačkog projekta „HRVATSKI MONITOR NASILJA: Istraživanje pojavnih oblika, uzroka i procesuiranja delinkventnog nasilja s fokusom na zaštitu posebno ranjivih skupina žrtava (CroViMo)“, koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost (HRZZ UIP-2017-05-8876). Službena stranica projekta: www.violence-lab.eu. Etičko povjerenstvo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu dalo je pozitivno mišljenje za provedbu ovog istraživanja.

nasilja, 2018). U sličnim istraživanjima o fenomenologiji nasilja, etiologiji nasilja i nasilnicima, nasilje se također definira kao namjerno nanošenje tjelesnih ozljeda drugoj osobi, s tim da su neki autori isticali kako nasilje uključuje tijelo počinitelja i tijelo žrtve pa da se zato može definirati kao tjelesni odgovor s namjernim nanošenjem tjelesnih ozljeda žrtvi (Glasner, 1998; Glasner, 2013). Hamby (2017) ističe kako bi definicija nasilja trebala isključivati nesretne slučajeve, samoobranu, a uključivati ubojstva iz nehaja, zlostavljanje djece, seksualne delikte i sl. te da se iz svih tih različitih pristupa definiranja nasilnog ponašanja zapravo izdvajaju četiri pridjeva koja opisuju nasilno ponašanje: (1) namjerno, (2) neželjeno, (3) nepotrebno i (4) štetno. Postoje različiti pristupi problemu nasilja i nasilnika kojima pojedini autori daju prednosti i kritike, od onih koji zastupaju biološku etiologiju nasilja i nasilnika, onih koji zastupaju nasilje i nasilnike kao proizvod društvene konstrukcije i onih koji navode kako nasilno ponašanje proizlazi iz psihosocijalnog razvoja pojedinca, genetike i društvenih procesa (Reiss, Roth, 1993; 2003, Glasner, 2013). Za počinjenje nasilnog kaznenog djela mora postojati namjera. Zašto netko čini nasilje, a netko drugi ne, ovisi o nizu čimbenika. Farrington, Gaffney i Ttofi (2017) navode kako su najvažniji prediktori kažnjivog ponašanja obiteljski čimbenici (roditeljska toplina, kontrola, struktura) i maltretiranje djece. Kod adolescenata koji su već poznati pravosuđnom sustavu, ponavlja se pet čimbenika (problemi s obrazovanjem/zapošljavanjem, delinkventni vršnjaci, obiteljski problemi, zlorababa alkohola/droga i specifični oblici problema s mentalnim zdravljem). Spomenuti autori ističu da se mnogi od tih prediktora mogu izbjeći ili ublažiti zdravim obiteljskim okruženjem kroz osmišljavanje i provedbu programa primarne prevencije kažnjivih ponašanja te da bi programi pomoći roditeljima u procesu odgajanja djece i jačanja obitelji tre-

bali biti glavni politički prioritet. Identifikacija uobičajenih karakteristika počinitelja nasilnih delikata može koristiti u prevenciji kaznenih djela s elementima nasilja kroz procjenu i razumijevanje etiologije rizičnih čimbenika za te delikte te za planiranje i pružanje stručne pomoći počiniteljima. Osim navedenog, rezultati analize o karakteristikama počinitelja nasilnih delikata mogu doprinijeti spoznajama kriminalističkog procesa otkrivanja, prevencije i suzbijanja nasilnih delikata (Kocsis, 2003). Primjerice, Šveđani su proučavali karakteristike pojedinaca osumnjičenih i osuđenih za nasilne delikte jer je stopa ubojstava vatrenim oružjem među muškarcima u dobi od 15 do 29 godina u Švedskoj najveća među svim zapadnoeuropskim zemljama (Sturup i dr., 2018). Većina su bili muškarci (88,5 %) i rođeni Šveđani čiji su roditelji rođeni u Švedskoj (57,0 %). Imali su prethodno kriminalno iskustvo, karakterizira ih zlorababa opojnih sredstava, niža razina obrazovanja, lošije ekonomsko stanje i psihijatrijski poremećaji (Khoshnood i dr., 2020). Agresija i nasilje međusobno se prate i preklapaju, ali nije svaka agresija nasilje. Ljudska agresivnost je modificirana čimbenicima kulture, moralnim načelima i socijalnom situacijom (Jukić i Savić, 2014).

Teorijska podloga za nasilničko ponašanje

Teoretičari ističu važnost detektiranja i prevencije kriminalnog i/ili nasilničkog ponašanja jer ono ruši moralne temelje društvenog poretka, ali ističu i važnost društvene reakcije na nasilje i njegove sudionike. Da bi se razumjelo kako se formira profil počinitelja nasilnih delikata, potrebno je razumijevanje etiologije nasilničkog ponašanja te karakteristika nasilnika. Tradicionalno, sociološke perspektive uzroke traže u strukturi društva, a ne u individualnim karakteristikama pojedinca (Giddens, Sutton, 2017). No, sociolozi, psiho-

lozi, kriminolozi i kriminalisti skreću pozornost na holistički pristup etiologiji nasilja i na integrativne teorije jer je nasilno i kriminalno ponašanje rezultat kumulacije društvenih, kognitivnih, afektivnih i fizičkih učinaka (Vila, 1994). Do izražaja dolazi i sociobiološki pristup, a to znači da su osobine ličnosti, socijalizacija i obiteljska dinamika uzroci nasilničkog ponašanja (Delisi, Conis i Beaver, 2012). Jedan od teorijskih koncepata koji pomaže u razumijevanju činjenja nasilnih delikata jest i Gottfredsonov i Hirschijev konstrukt niske samokontrole koji sugerira da su ljudi kojima nedostaje samokontrole impulzivni, lako pristaju na kriminalne i/ili nasilne radnje kako bi zadovoljili neke ciljeve i želje, ne razmišljajući o posljedicama. Temperament kao karakteristika ličnosti najzaslužniji je za nasilno ponašanje (Gottfredson i Hirschi, 1990). Agresija kao biološki, psihološki, socijalni i kriminološki problem je karakteristika društvene pojave nasilja i nasilnika. Tako jedno pregledno istraživanje navodi da se i žene ponašaju agresivno (upotrebljavaju fizičko nasilje) u vezama iz različitih motiva, primjerice ljutnje, privlačenja pozornosti, osvete, kontrole i sl. (Bair-Merritt i sur., 2010). Ispitanici su u jednom istraživanju navodili da su, iako nisu doživjeli muževu ili ženino nasilje, zbog partnerovih iritirajućih osobina bili izazvani na „inicijalno“ nasilno ponašanje. Žene su se pokazale inicijalno više nasilne u 8,6 % takvih situacija za razliku od 2,1 % muškaraca (Zloković, 2018). Ovo istraživanje sugerira da je nasilje u partnerskim odnosima složeno pitanje koje ne može biti shvaćeno jednostavno kroz prizmu spola. Također, sugerira da čak i u situacijama gdje nije bilo prethodnog nasilja, ponašanje jednog partnera može izazvati nasilne reakcije kod drugog, a žene su u tom kontekstu, prema ovom istraživanju, bile nešto sklonije takvim reakcijama nego muškarci. Ovdje se „inicijalno“ odnosi na nasilje koje se događa kao početna, trenutna reakcija na frustracije ili iritacije, a ne

nužno na stalno nasilje. Istraživači iz područja biomedicine i zdravstva ističu kako se agresija, za razliku od nasilja, češće istražuje i prati iz aspekta psihijatrije kao biomedicinska kategorija te psihologije kao psihološka kategorija, dok je nasilje najčešće područje interesa psihologije, prava, kriminologije i sociologije. Rasprava o genetskoj i okolinskoj predispoziciji (*nature vs. nurture*) za nasilničko ponašanje stalno je prisutna u stručnoj literaturi, s tim da se rasprava prebacila i na otkrivanje relativnog utjecaja genetike i međusobne interakcije između genetike i okolinskih čimbenika na razvoj pojedinca i njegove sklonosti antisocijalnom, nasilničkom ponašanju. Rhee i Waldman (2002) proveli su metaanalizu studija o antisocijalnom ponašanju (drugim riječima osobe sklone agresivnom, nasilnom ponašanju i općem nepridržavanju normi) i došli do zaključka kako je 41 % varijance antisocijalnog ponašanja objašnjeno genetskim čimbenicima, a 59 % okolinskim. S obzirom na to da su studije rađene na populaciji blizanaca, okolinski čimbenici su podijeljeni na one koje blizanci dijele (16 %), koji su im zajednički, poput obiteljskog okruženja, socioekonomskog statusa obitelji ili zajedničkog obrazovnog okruženja, i na one koje ne dijele (43 %), kao što su različite interakcije s vršnjacima, školski utjecaji, različiti životni događaji ili osobne iskustvene razlike koje im nisu zajedničke. Neke studije ističu kako genetski rizik neće biti izražen na razini ponašanja osim ako se ne kombinira s nepovoljnim okolinskim faktorima (Viding, 2006). Dalje, znanstvenici su proučavali veliki uzorak muške djece od rođenja do odrasle dobi kako bi shvatili zašto neka djeca koja su bila zlostavljana i maltretirana u djetinjstvu razviju antisocijalni poremećaj, a druga ne. U istraživanjima je nađeno da funkcionalni polimorfizam (geni koji imaju različite inačice koje mogu biti funkcionalne i nefunkcionalne) gena koji kodira metabolizam neurotransmitera kao što je enzim monoaminoksidaza tipa

A (MAOA) može moderirati efekte zlostavljanja. Naime, zlostavljana djeca čiji genotip uzrokuje veću aktivnost MAOA manje će razvijati antisocijalne probleme. Drugim riječima, ako je zlostavljano dijete s genotipom koji uzrokuje veću aktivnost MAOA, neće razviti antisocijalni poremećaj ličnosti ili ako je zlostavljano dijete s genotipom koji uzrokuje nisku aktivnost MAOA, razvit će u budućnosti antisocijalni poremećaj. Ove spoznaje mogu dijelom objasniti zašto sve žrtve u budućnosti ne postaju zlostavljači. Ovakve studije pružaju dokaze da genotip može predisponirati osjetljivost djece na okolišne nepovoljne faktore (Caspi i dr., 2002). Rezultati nekih istraživanja na finskim zatvorenicima pokazali su kako su zatvorenici s genotipom koji producira nisku aktivnost MAOA ili CDH13 gena koji kodira adhezivnost membrane neurona povezani s ekstremno nasilnim ponašanjem. Nije nađena povezanost između gena za MAOA ili gena za CDH13 kod zatvorenika koji su počinili nenasilni kriminal. Ovi rezultati pokazuju da su niska aktivnost MAOA ili/i određene disfunkcije u neuralnoj membrani mogući, barem dijelom, uzroci u etiologiji ekstremnog nasilnog kriminala. Prema istraživanjima, oko 10 % ozbiljnih nasilničkih kaznenih djela u Finskoj povezano je s abnormalnim aktivnostima MAOA ili CDH13 koji su posljedice određenih genotipa (Tiihonen, 2014). Spomenuti autor tvrdi da su ove genetske promjene prisutne kod određenog postotka osoba koje čine ozbiljna nasilna kaznena djela, no važno je ponoviti da genetika nije jedini faktor; okolišni i društveni uvjeti igraju ključnu ulogu u postajanju nasilnikom. Na temelju navedenog, opravdano je zaključiti kako je svaki pojedinac proizvod kombinacije genetskih osobina koje su mu roditelji prenijeli i okoline u kojoj se odgaja. Uz to, pojedinac kroz proces socijalizacije

internalizira norme, navike, osvještava sam sebe da je slobodno ljudsko biće koje ima slobodnu volju, ali i moralnu odgovornost za svoje (ne)ponašanje i ophođenje prema sebi i prema svima oko sebe.

Cilj i problemi istraživanja

Cilj ovog rada je prikazati neka sociodemografska obilježja počinitelja nasilnih delikata, prikazati tip nasilja koje su počinili, opisati odnos počinitelja i žrtve, osobe koje su prijavile kazneno djelo kao i motiv počinitelja. Cilj je također bio ispitati je li počinitelj bio pod utjecajem alkohola i/ili droga za vrijeme počinjenja djela kao i sredstvo počinjenja te ranije osude počinitelja. Kako bi se produbile spoznaje o temi rada te što sažetije opisali prikupljeni podatci, u skladu s ciljem istraživanja, definirani su problemi istraživanja (P):

P 1: ispitati sociodemografska obilježja prikupljenih podataka uzorka u razdoblju od 2017. do 2021.

P 2: ispitati koliko se puta određeni tip nasilja pojavljivao u analiziranom uzorku u razdoblju od 2017. do 2021.

P 3: ispitati odnos počinitelja i žrtve u analiziranom razdoblju

P 4: ispitati tko je najčešće prijavio kazneno djelo u analiziranom razdoblju

P 5: ispitati motiv počinitelja te intoksiranost alkoholom i/ili drogama za vrijeme počinjenja kaznenog djela u analiziranom razdoblju

P 6: ispitati sredstvo počinjenja te oblik počinjenja nasilnog kaznenog djela u analiziranom razdoblju

P 7: ispitati raniju osuđivanost počinitelja

Metodologija

Uzorak

Podaci su prikupljeni iz sudskih spisa pravomoćno okončanih slučajeva na kaznenim odjelima općinskih sudova u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu, u razdoblju od 2017. do 2021. godine. U svrhu istraživanja u sklopu projekta spomenutog u fusnoti, kreiran je upitnik na temelju podataka iz spisa, sastavljen od tri dijela koja su se odnosila na čestice vezane za kažnjivo djelo, za žrtvu i za počinitelja. Za potrebe ovog rada, analiza podataka iz upitnika usmjerena je na podatke o počiniteljima koji su *tempore criminis* bili punoljetne osobe.

Odabrani uzorak za potrebe ovog istraživanja sasvim sigurno ne odražava cjelokupnu populaciju osuđenih počinitelja nasilnih delikata u Republici Hrvatskoj pa će se zaključak o detaljnijim opisima problema istraživanja izvesti samo za uzorak u analiziranom razdoblju.

Analiza podataka

Pomoću statističkog programskog paketa SPSS analizirani su deskriptivni podaci o počiniteljima nasilnih delikata. S obzirom na kompleksnost kriminogeneze nasilnih kaznenih djela, kod određenih varijabli nije bilo jednostavno kategorizirati određeno djelovanje kriminogenih čimbenika u postojeće rubrike upitnika. Primjerice, kod analize motiva počinitelja, kod određenih kaznenih djela nije bio jasan motiv ili je počinitelj imao više motiva stoga su takvi slučajevi izuzeti iz obrade. Navedeno je otežalo interpretaciju određenog dijela podataka zato što je popriličan postotak podataka okarakteriziran kao nedostajući podaci te je potreban oprez prilikom interpretacije navedenih podataka, na što će biti skrenuta pozornost u nastavku teksta.

Rezultati i rasprava

U analiziranom uzorku, očekivano je više muškaraca (93,6 %) nego žena (5,6 %), relativno mladih muškaraca, prosjek godina je $M = (38,8)$; $SD (15,47)$, a raspon godina života sezao je od 18 do 89 godina. Najviše ih je bilo sa završenom strukovnom, srednjom školom (62 %) pa završenom osnovnom školom (24,5 %), a visokoobrazovanih (prvostupnika i magistara) bilo je 5,5 %. Nezavršenu osnovnu školu imalo je 3,3 % počinitelja. Za vrijeme počinjenja kaznenog djela 45,5 % je bilo zaposleno, 35,7 % nezaposleno, 15,6 % umirovljenika te njih 16 ili 1,4 % u statusu studenta ili učenika. Mjesečna primanja počinitelja za vrijeme počinjenja djela u 51,9 % slučajeva bila su ispod prosjeka, 25,8 % nije imalo primanja, a prosječna primanja imalo je njih 11,2 %. Najveći postotak počinitelja za vrijeme počinjenja kaznenog djela bio je u bračnoj zajednici, i to 34 %, samaca je bilo 28,4 %, dok je u izvanbračnoj zajednici živjelo njih 16,3 %. Rastavljenih je bilo 10,3 %, u procesu rastave 3,4 %, a u vezi njih 3,9 %. Udovica ili udovaca bilo je 1,7 %, a za 2 % nije bilo podataka. Počinitelja bez djece bilo je 34,1 %, dok 46,7 % počinitelja ima dvoje djece i/ili jedno dijete.

Kao što je prethodno navedeno, iz sudskih spisa su uzeti podaci o tipovima nasilja te su, radi preglednosti, prikazani u Tablici 2. Općenito, radi se o fizičkom nasilju u interakciji sa žrtvom u kojem je počinitelj primijenio neki oblik fizičke sile ili prisile za počinjenje kaznenih djela s elementima nasilja. U slučajevima primjene sile, žrtvi je ugrožen život, tjelesni integritet ili je počinitelj pokazao moć nad žrtvom u obliku kontrole ili pak u obliku nekog pasivnog nasilja koje se može manifestirati kao zanemarivanje djeteta u skladu s

Tablica 1. Sociodemografske karakteristike sudionika u analiziranim spisima

		f	%
Spol	M	1046	93,6
	Ž	63	5,6
Razina obrazovanja	SSS strukovna trogodišnja	692	62
	SSS gimnazija ili druga četverogodišnja škola	33	3
	OŠ	274	24,5
	VSS		5,5
	Bez OŠ		3,3
Radni status	Zaposlen	408	45
	Nezaposlen	327	36,7
	Umirovljenik	148	16,3
	Student/učenik	9	1,4
Mjesečna primanja	Ispod prosjeka	479	52,7
	Bez primanja	238	26,2
	Prosječna	106	11,7
	Iznad prosjeka	39	4,3
Bračni status	U braku	380	34
	Neoženjen/neudana	317	28,4
	U izvanbračnoj zajednici	182	16,3
	Rastavljen/a	115	10,3
	U procesu rastave	38	3,4
	Udovac/ica	19	1,7
Djeca	Dvoje	293	26,2
	Jedno	229	20,5
	Troje	124	11,1
	Četvero	45	4
	Petero	16	1,4
Dob	Raspon	M	SD
	18 – 89	38,8	15,47

opisom u Kaznenom zakonu³ ili pak u kontekstu nasilja u obitelji u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji⁴.

U Tablici 2 prikazani su tipovi nasilja, od onih koji su počinjeni u obiteljskom okruženju i prostoru do onih počinjenih na javnom mjestu. Primjerice, nasilje u privatnom okruženju koje podrazumijeva dom u kojem su po-

činitelj i žrtva sami prisutni, dok nasilje u javnom okruženju podrazumijeva počinjenje na javnom mjestu gdje izostaje faktor privatnosti. Barsko nasilje podrazumijeva nasilje počinjeno u kafićima, noćnim barovima ili bilo kojem drugom okruženju gdje se održavaju neke zabave. Nasilja koja su se dogodila na parkiralištima ispred barova također su u ovoj kate-

3 Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21)

4 Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21)

goriji – barsko nasilja. Nasilje u sklopu krađe podrazumijeva kriminogenu razbojništva, razbojničke krađe, provala koje su se u procesu odvijanja pretvorile u nasilje zato što je, primjerice, provalnik viđen ili ga je očevidac pokušao zaustaviti. Nasilje u vezi s raskidom ljubavne veze je tip nasilja koji podrazumijeva neprihvatanje raskida ljubavne veze jednog od intimnih partnera (Getoš Kalac, 2021:40). Zadnje navedeni tip nasilja spada u kategoriju onih za koje je motiv teško izdvojiti pa se radi o mješavini motiva, stanja i emocija, kao što su ljubomora, mržnja, pohlepa, oholost i sl. Razbojništvo i razbojnička krađa su nasilni delikti jer je motiv počinitelja silom i na brzini steći novac ili imovinsku korist. Iz gornje tablice vidi se kako najčešći tip počinjenog nasilja, u analiziranom razdoblju, podrazumijeva obiteljsko nasilje (58 %), što je u skladu s očekivanjima. Nažalost, obiteljsko nasilje je društvena pojava koja ima svoju dugu prošlost, a u mnogim kulturama i dalje predstavlja oblik ponašanja koji je društveno prihvatljiv

pa tako ostaje privatna stvar nekog kućanstva. Ova vrsta nasilja posebno je osjetljiva u kontekstu njegove prijave te se pokazuje kako je tamna brojka obiteljskog nasilja uistinu velika (Lovaković, 2015). Tako Getoš Kalac i Pribisalić (2020) navode da, kada se govori o obiteljskom nasilju, treba imati na umu da ta vrsta devijantnog ponašanja pati od velike tamne brojke zbog čega ju je izazovno istraživati te još izazovnije točno i sveobuhvatno odrediti. Stoga i ovdje prikazan rezultat treba oprezno interpretirati. Iako se broj dobiven u ovoj analizi ne odnosi na broj zaprimljenih dojava obiteljskog nasilja, nego na procesuirane odnosno slučajeve u kojima su počinitelji osuđeni – treba imati na umu da bi i ta brojka bila veća u smislu obrade svih postojećih slučajeva, jer značajan dio otpada na tamnu brojku. Prema službenim podacima Ministarstva unutarnjih poslova (Statistika MUP, 2023) iz 2003. godine, kada je donesen Zakon o zaštiti nasilja u obitelji, godišnje je prijavljeno 11 500 – 17 500 počinitelja. Broj žrtava je između 14 500 i 22

Tablica 2. Tip nasilja (rangirano po frekvenciji pojavljivanja)

Tip nasilja	N	%
Nasilje u obitelji	643	57,6
Ostalo nasilje u javnom okruženju	105	9,4
Ostalo nasilje u privatnom okruženju	76	6,8
Nasilje povezano s preprodajom droge	60	5,4
Nasilje nad policijskim službenicima/zaštitarima	55	4,9
Nasilje u vezi s raskidom ljubavne veze	42	3,8
Nasilje u susjedstvu	27	2,4
Barsko nasilje	25	2,2
Nasilje u sklopu krađe	19	1,7
Krvni delikti	16	1,4
Nasilje u sklopu posla	12	1,1
Nasilje povezano s iznudom	12	1,1
Ostali tipovi nasilja (nasilje unutar institucije, povezano s diskriminacijom, nasljedstvom, huliganizmom, iznudom, podstanarstvom, prostitucijom)	37	2,2

200, pri čemu su žene najčešće žrtve (64 – 71 % slučajeva). Slučajevi nasilja u obitelji godišnje su prijavljeni 1400 do 2000 puta, pri čemu žene čine žrtve u 75 – 80 % slučajeva. Dalje u ovom istraživanju, sljedeći najčešći oblik nasilja je prethodno opisano nasilje u javnom okruženju (9 %), iza čega slijedi ostalo nasilje u privatnom okruženju (7 %) te u jednako učestalosti nasilje povezano s preprodajom droge i nasilje prema policijskim službenicima (5 %). Nakon toga slijedi nasilje povezano s raskidom veze (4 %). U vezi s prethodno iznesenom rezultatom, Huss (2009) ističe kako je raskidanje veze razdoblje koje je izrazito opasno za žene u kontekstu izloženosti nasilju partnera. Slično se ističe u recentnoj austrijskoj studiji o femicidu u kojoj su počinitelji navodili kao motiv ubojstva žene i/ili partnerice najavljeni razvod ili aktualni proces razvoda (Institut für Konfliktforschung, 2023).

Preostali oblici počinjenog nasilja prikazani u Tablici 2 zabilježeni su u manje od 3 % slučajeva.

Oblici počinjenog kaznenog djela s elementima nasilja zapravo pokazuju da je počinitelj koristio neki oblik tjelesne snage nad žrtvom kako bi joj nanio tjelesnu ozljedu i tjelesnu bol, ali uz to i emocionalnu bol za koju žrtve navode da im je teža nego fizička (Chester, DeWall, 2018). Osim velikog postotka nedostajućih podataka iz analiziranih sudskih spisa, ipak se mogu izdvojiti najprisutniji načini počinjenja nasilja, u navedenom analiziranom razdoblju od pet godina, primjerice, rezanje oštrim predmetima, gađanje predmetom, čupanje za kosu, ali i zanemarivanje djeteta te povreda spolnog integriteta i sl. Osim navedenih fizičkih oblika nasilja za koje je jasno da je počinitelj upotrebljavao neki oblik tjelesne snage s dodatkom nekog drugog predmeta, u ovoj kategoriji se izdvaja i povreda spolnog integriteta, prijetnja te zanemarivanje djeteta. Ovaj zadnji oblik uništava tjelesno i mentalno zdravlje djeteta. Povreda spolnog integrite-

ta narušava spolnu slobodu žrtve, a kazneno djelo prijetnje je, nažalost, često uvertira za teška kaznena djela kao što su teška tjelesna ozljeda s posljedicom smrti. Osim toga, kazneno djelo prijetnje generira nelagodu i strah kod osobe kojoj je upućena prijetnja. Prijetnja također može biti sastavni dio nekog drugog kaznenog djela. Navedeno je predmet kaznenopravnog bavljenja nasilnim deliktima kojima počinitelji ugrožavaju zakonom zaštićeni pravni poredak. No, cilj ovog rada je iskoristiti empirijske podatke iz sudski okončanih spisa i prikazati osobine počinitelja nasilnih delikata koji svojim nasilnim ponašanjem narušavaju zaštićeni pravni poredak, ali samim time i opći društveni poredak te temeljne vrijednosti društva i pojedinca.

Prema podacima prikazanim u Tablici 3, vidi se kako su u najvećem broju obrađenih slučajeva žrtva i počinitelj bili u romantičnom odnosu (36 %). Navedeno je u skladu s očekivanjima, kao i podacima prikazanim u prethodnoj tablici prema kojima je obiteljsko nasilje najučestaliji oblik nasilja. Iznenađujući je podatak da je nepoznati počinitelj (stranac) sljedeći po učestalosti (16 %) s obzirom na to da literatura upućuje na to da je najčešće počinitelj nasilja poznat žrtvi, odnosno da su bili u nekoj vrsti odnosa. Primjerice, jedna engleska studija pokazala je da su u 70 % slučajeva prijavljenih kaznenih djela silovanja počinitelji bili poznati žrtvi (Waterhouse, Reynolds i Egan, 2016). Nizozemska studija o nasilju CBS (2019) pokazuje kako 50 % svih nasilnih delikata protiv žena počinio netko koga poznaju, naspram 38 % protiv muškaraca. Prema istoj studiji, što se tiče žena, poznati počinitelj je češće njihov partner ili bivši partner nego kod muškaraca. Također, navedena nizozemska studija pokazala je kako je i za muškarce i za žene žrtve poznati počinitelj u većini nasilnih kaznenih djela susjed. Ovo je istraživanje pokazalo da je najveći udio počinitelja u ulozi roditelja (11 %), potom poznanika (9 %), pa

Tablica 3. Odnos počinitelja i žrtve

Odnos počinitelja i žrtve	N	%
Romantični partner	403	36,1
Stranac	179	16,0
Roditelj	118	10,6
Poznanik	106	9,5
Dijete	89	8,0
Bivši romantični partner	66	5,9
Brat/Sestra	32	2,8
Prijatelj	28	2,5
Susjed	25	2,2
Daljnja rodbina	21	1,9
Romantični partner u procesu prekida veze / rastave	14	1,3
Bliža rodbina	13	1,2
Ostalo (šef, zaposlenik, mušterija, pružatelj usluga, najmodavac)	23	2,1

u ulozi djeteta (8 %) te bivšeg partnera (6 %). Preostali oblici odnosa između počinitelja i žrtve prikazani u Tablici 2 zabilježeni su u manje od 3 % slučajeva.

U Tablici 4 vidljivo je kako nasilje najčešće prijavljuje žrtva (59 %), što je također u skladu s dosadašnjim istraživanjima. Očekivano, sljedeći po učestalosti prijavitelji nasilja su policijski službenici (11 %). Potom slijede osobe

iz kućanstva koje su ujedno svjedoci događaja (7 %). Ohrabrujući je podatak da su sljedeći po učestalosti prijave prolaznici odnosno stranci (6 %). Naime, istraživanja iz područja socijalne psihologije, ispitujući fenomen efekta promatrača i difuzije odgovornosti (Beyer i dr., 2016), pokazuju kako ljudi ne reaguju na tuđe teškoće misleći da je pomoć već pozvana ili da je netko već nešto poduzeo jer se

Tablica 4. Prijavitelj kaznenog djela

Prijavitelj nasilja	N	%
Žrtva	662	59,3
Policijska službenica po službenoj dužnosti	125	11,2
Osoba iz kućanstva koja je svjedočila događaju	84	7,5
Prolaznik/stranac	62	5,5
Član žrtvine obitelji koji nije svjedočio događaju	63	5,6
Susjed	47	4,2
Liječnik	24	2,1
Centar za socijalnu skrb	21	1,9
Počinitelj	16	1,4

radi o hitnoj ili opasnoj situaciji. Možda je to jedan od uzroka poražavajućeg podatka da su susjedi prijavitelji nasilja u samo 4 % slučajeva. No, s druge strane istraživanja efekta promatrača pokazuju kako je apatija promatrača rezultat refleksivne emocionalne reakcije ovisna o osobnosti promatrača (Hortensius i Gelder, 2018). Preostali prikazani prijavitelji nasilja nasilje prijavljuju u manje od 3 % slučajeva.

U pogledu motiva počinitelja, kao što je vidljivo u Tablici 4, u najvećem postotku (40 %) on je u ovom istraživanju bio nejasan, stoga se ovi podaci moraju interpretirati s oprezom. Izuzev prethodnog, najčešći motiv bila je ljubomora (17 %), što odgovara prethodno prikazanim podacima vezanim za vrstu počinitelja i odnos počinitelja i žrtve, odnosno činjenicu da je obiteljsko nasilje najčešći oblik nasilja, a da su u najvećem postotku žrtva i počinitelj bili u romantičnom odnosu. U skladu s tim, Puente i Cohen (2003) navode kako je ljubomora jedan od glavnih okidača nasilja u obitelji. I Rodriguez, DiBello i Neighbours (2015) ističu kako istraživanja kontinuirano pokazuju da je ljubomora glavni čimbenik odnosno motiv u partnerskim konfliktima, agresiji i nasilju. Recentna austrijska studija u analizi femicida pokazala je da je ljubomora bila motiv kod gotovo svakog drugog počinitelja

(Institut für Konfliktforschung, 2023).

Foran i O’Leary (2008) su pak pokazali da ljubomora ima moderirajući utjecaj na odnos konzumacije alkohola i partnerskog nasilja te da je doprinos te varijable bio veći od ljutnje odnosno nesposobnosti kontrole ljutnje. Langhinrichsen-Rohling, McCullars i Misra (2012) napominju kako pregled istraživanja motiva kod partnerskog nasilja pokazuje da čak pola istraživanja (49 %) nalazi ljubomoru kao motiv za počinjeno nasilje. Dalje, ovo je istraživanje pokazalo kako iza ljubomore kao motiv slijedi osveta (15 %). Kimmel i Rowe (2020) ističu kako je želja za osvetom ključni uzrok nasilja. Kivivuori, Savolainen i Aaltonen (2015) navode da sociološka i psihološka literatura dosljedno pokazuje kako je osveta značajan uzrok delinkventnog ponašanja. Istraživanja na temu osвете kao motiva rađena su i u području neuroznanosti te se pokazuje kako želja za osvetom kao odgovor na uvredu aktivira isti neuralni mehanizam koji se aktivira i kod ovisnosti, a vezan je za procesiranje nagrađivanja te se pokazuje da osjećaj povrijeđenosti aktivira žudnju za osvetom kao nečim što će doprinijeti osjećaju užitka (Kimmel i Rowe, 2020). Dalje, iza osвете po učestalosti slijede motivi koji su grupirani u „ostalo“ (11 %), a podrazumijevaju motive poput predrasuda,

Tablica 5. Motivi počinitelja

Motivi počinjenja nasilja	N	%
Ljubomora	159	17,5
Osveta	139	15,3
Pohlepa	73	8,0
Više motiva	67	7,4
Nejasno	365	40,2
Ostalo (samoobrana, vigilantizam, manjak brige, mržnja, predrasuda, diskriminacija, na zahtjev)	98	10,8
Nema podataka	8	0,8

diskriminacije i mržnje. Potom slijedi pohlepa (8 %) te više motiva (7 %). Ovdje je potrebno naglasiti kako su posljednje navedene kategorije nezahvalne za interpretaciju jer podrazumijevaju zbir različitih motiva. Zanimljivo je spomenuti, u kontekstu osvete kao motiva, kako se u današnjem tehnološki naprednom društvu društvene mreže upotrebljavaju kao alat za prepucavanje, primjerice, nakon što romantični partneri (u Tablici 2 prikazan odnos počinitelja i žrtve) prekinu svoj odnos ili su u procesu prekida, iz osvete objave ili dijele neke romantične, eksplicitne sadržaje koji vrijeđaju osobni i spolni integritet žrtve.

U skladu s očekivanjima, velik dio počinitelja (34 %) bio je pod utjecajem alkohola u vrijeme počinjenja nasilnog kaznenog djela. Manji je broj bio pod utjecajem droga (8 %), što je prikazano u tablicama 6 i 7. Nebrojena istraživanja uputila su na povezanost alkohola i nasilja. Relativno nedavna metaanaliza koju su proveli Duke i dr. (2018) pokazala je da postoji značajan utjecaj alkohola na nasilno ponašanje. Značajna se veza nalazi i u kontekstu utjecaja na agresivno ponašanje tijekom intoksiciranosti odnosno pijanog stanja (Pedersen, Cope i Sandberg, 2016), ali i utjecaja dugoročne konzumacije alkohola na agresivno i na-

silno ponašanje općenito. Tako Sontate i dr. (2021) navode da dugoročna konzumacija alkohola dovodi do morfoloških promjena u dijelovima mozga uključenim u samokontrolu, donošenje odluka i emocionalno procesiranje, što značajno povećava vjerojatnost za nasilno ponašanje. U kontekstu obiteljskog nasilja, kao i ovdje prikazanog najčešćeg oblika nasilja, Gad i dr. (2019) ističu ulogu alkohola, a prema Grahamu i dr. (2011) konzumacija alkohola jače je povezana s ozbiljnošću nasilnog ponašanja u obitelji nego s učestalošću. Dalje, kao i alkohol, i konzumacija droga povezana je s povećanjem razine agresije i u kontekstu direktnog farmakološkog djelovanja te neurotoksičnih učinaka kao posljedice dugoročne konzumacije (Hoaken, Hamill i Ross, 2012). U ovom istraživanju značajno manji postotak počinitelja bio je pod utjecajem droga u trenutku počinjenja kaznenog djela, što je u skladu s dosadašnjim istraživanjima provedenim u Hrvatskoj na temu konzumacije sredstava ovisnosti općenito. Primjerice, istraživanje koje su 2019. godine proveli Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar (Štimac Grbić, Glavak Tkalić, 2020) pokazalo je kako je u Hrvatskoj alkohol najčešće konzumirano sredstvo ovisnosti, iza

Tablica 6. Alkoholiziranost počinitelja za vrijeme počinjenja djela

Alkoholiziranost počinitelja	N	%
Ne	532	58,4
Da	307	33,8
Nema podataka	71	7,8

Tablica 7. Utjecaj opojnih droga za vrijeme počinjenja djela

Opojne droge	N	%
Ne	778	85,6
Da	73	8,0
Nema podataka	58	6,4

čega je slijedio duhan, a potom konzumacija različitih droga. Zanimljivo je da se značajna povezanost konzumacije alkohola i droga kao sredstava ovisnosti i činjenja nasilnih kažnjivih djela vidi i u analizama kretanja cijena tih sredstava i pitanju njihove legalizacije. Tako je Markowitz (2005) pokazala da je veći porez na alkohol povezan sa smanjenjem vjerojatnosti počinjenja nasilnog kriminala, ali to se nije odnosilo na kaznena djela silovanja i razbojničke krađe. Također se pokazalo da su i više cijene kokaina povezane s manjom vjerojatnošću činjenja nasilnih zločina i razbojničkih krađa, dok u državama koje su dekriminalizirale upotrebu marihuane postoji veća vjerojatnost od činjenja tih djela.

Prema podacima prikazanim u Tablici 8 vidi se kako za polovinu slučajeva nema podataka glede predmeta kojim je kazneno djelo počinjeno. Stoga je, kao i u slučaju podataka iz Tablice 4, potreban veliki oprez prilikom interpretacije. Izuzev navedenog nedostatka, pokazuje se da je u najvećem broju slučajeva nasilje počinjeno rukama (37 %), dok je sljedeća po učestalosti kategorija podrazumijevala različite predmete poput sjekire, staklenih predmeta, vatrenog oružja i sl. (5 %). Navedena je kategorija vrlo neprecizna i predstavlja

ozbiljan nedostatak istraživanja. Preostale su kategorije odnosno predmeti počinjenja zastupljeni u manje od 4 % slučajeva. Postojeći podaci su, nažalost, neusporedivi s rezultatima ostalih istraživanja na ovu temu, zbog već navedenog nedostatka odnosno velikog broja nedostajućih podataka.

U tablicama 9 i 10 prikazana je učestalost ranijih osuda počinitelja za nasilna kažnjiva djela kao i broj osuda nasilja počinjenih prema barem jednoj žrtvi iz predmetnih slučajeva analiziranih u ovom radu. Pokazalo se kako su u 20 % slučajeva isti počinitelji bili prethodno osuđivani za nasilna kažnjiva djela te da su u 10 % slučajeva bili osuđeni za nasilno djelo prema žrtvi odnosno žrtvama iz predmetnog slučaja. Kao što je navedeno, postotak dobiven u ovoj analizi ne odnosi se na broj zaprimljenih dojava nasilja, nego na procesuirane odnosno slučajeve u kojima su počinitelji osuđeni – treba imati na umu da bi i ta brojka bila veća u smislu obrade svih postojećih slučajeva jer značajan dio otpada na tamnu brojku. Sasvim je sigurno da su počinitelji u ostalih 80 % slučajeva činili nasilna kaznena djela i prije prvog osuđivanja, samo što ih formalni oblici kontrole nisu otkrili, niti su ih žrtve i/ili svjedoci prijavili, iz različitih mogućih razloga

Tablica 8. Predmet počinjenja kaznenog djela

Predmet kojim je kazneno djelo počinjeno	N	%
Ruke	340	37,4
Tupi predmeti	32	3,5
Uvrede/riječi	23	2,5
Nož	14	1,5
Ostalo (stakleni predmet, vatreno oružje, vezanje, korozivna kemijska supstanca, sjekira, vatra, motorno vozilo, spolni organ, nečinjenje, droga, zubi)	43	4,8
Nema podataka	457	50,3

Tablica 10. Broj prethodnih osuda nasilja počinitelja prema barem jednoj žrtvi iz predmetnog slučaja

Broj osuda	N	%
0	975	89,6
1	73	6,7
4	14	1,3
2	13	1,2
3	8	0,7
5	2	0,2
6	3	0,3

Tablica 9. Broj prethodnih osuda nasilja počinitelja

Broj osuda	N	%
0	877	79,7
1	146	13,3
2	28	2,5
3	16	1,5
4	15	1,4
5	4	0,4
6	3	0,3
7	5	0,5
8	6	0,5
26	1	0,1

kao što su strah od ponavljanja, osjećaj bespomoćnosti, nepovjerenje u formalne oblike kontrole, ponovljene viktimizacije i sl. (Kidd i Chayet, 2010; Getoš Kalac i Pribisalić, 2020).

Strana istraživanja pokazuju kako većinu nasilnog kriminala počinu mali broj istih nasilnih počinitelja, obično muškaraca, koje karakterizira rani početak nasilnog kriminala, zlorababa droga, poremećaji osobnosti te činjenje i nenasilnog kriminala. Čak se navodi da je 1 % stanovništva odgovorno za 63 % presuđenih nasilnih delikata (Falk, Wallinius i Lundström, 2014).

Literatura također pokazuje kako je recidivizam u slučaju obiteljskog nasilja, kao i nasilnih kaznenih djela općenito, uistinu zabrinjavajući fenomen. Istraživanja pokazuju kako se u slučaju obiteljskog nasilja pokazalo da čak jedna trećina počinitelja ponavlja prekršajno odnosno kazneno djelo, a mnogi ga ponove unutar samo šest mjeseci od prvotnog napada (Hendricks, Werner, Shipway i Turinetti, 2006; Ventura i Davis, 2004).

Zaključak

Razumijevanje etiologije nasilničkog ponašanja i sagledavanje određenih sociodemografskih karakteristika počinitelja nasilnih delikata u određenom društvenom kontekstu važno je za razvoj učinkovitih preventivnih strategija i mjera. Isto tako, da bi se razumjelo kako se formira profil počinitelja nasilnih delikata, potrebno je razumijevanje etiologije nasilničkog ponašanja te karakteristika nasilnika. Tradicionalno, sociološke perspektive uzroke traže u strukturi društva, a ne u individualnim karakteristikama pojedinca. No, suvremeni stav multidisciplinarnog pristupa izučavanja nasilja i počinitelja nasilnih delikata ističe integrativni pristup jer je nasilno i kriminalno ponašanje rezultat kumulacije društvenih, kognitivnih, afektivnih i fizičkih učinaka. Također, sve više dolazi do izražaja i sociobiologijski pristup izučavanja počinitelja nasilnih delikata, a to znači da su osobine ličnosti, socijalizacija i obiteljska dinamika determinante nasilničkog ponašanja. Zajedničke karakteristike nasilnih počinitelja u analiziranom razdoblju su sljedeće: muškarci, relativno mladi (prosječne

dobi od 39 godina), srednjoškolskog obrazovanja, zaposleni s mjesečnim ispodprosječnim primanjima, u vezi (bračnoj ili izvanbračnoj). Većina ima jedno ili dvoje djece. Ljubomora, osveta i pohlepa izdvajaju se kao motivi počinjenja nasilnih delikata. U skladu s očekivanjima, velik dio počinitelja (58 %) bio je pod utjecajem alkohola u vrijeme počinjenja nasilnog kaznenog djela. Manji je broj bio pod utjecajem droga (8 %), a u 20 % slučajeva isti počinitelji bili su ranije osuđivani za nasilne delikte. Ovo istraživanje pokazalo je da je najčešći tip počinjenog nasilja u analiziranom vremenskom intervalu bilo obiteljsko nasilje. Broj slučajeva obiteljskog nasilja dobiven u ovoj analizi odnosi se na procesuirane odnosno slučajeve u kojima su počinitelji osuđeni pa treba imati na umu da bi i ta brojka bila veća, u smislu obrade svih postojećih slučajeva, jer značajan dio otpada na tamnu brojku. Nasilni delikti narušavaju pravni poredak, ali samim time i opći društveni poredak te društvene norme. Zato iziskuju društvenu reakciju formalne i neformalne kontrole, i to u smislu socijalizacije, prevencije i sankcioniranja.

Praktične implikacije

U pogledu praktične iskoristivosti rezultata ovog istraživanja, određeni podaci poput, primjerice, postotka susjeda koji prijavljuju nasilje upućuju na veliku potrebu preventivnog djelovanja, u obliku izrade i provedbe edukacija kojima bi se podigla svijest o važnosti pravovremenog djelovanja i same prijave nasilja. Dobiveni podaci prema kojima je obiteljsko nasilje najčešći oblik nasilja, a romantični partner najčešće počinitelj nasilja, upućuju na važnost preventivnog i edukacijskog djelovanja u kontekstu klasičnih postojećih mitova o strancima kao najčešćim počiniteljima. Osvještavanje ovih činjenica i njihovo inkorporiranje u odgojni proces može uvelike doprinijeti mijenjanju pogrešnih uvjerenja i

prihvatanju nasilja kao očekivanog i uobičajenog sastavnog dijela disfunkcionalnih veza, čime se može doprinijeti i povećanju same prijave nasilja. Dobivanje uvida u karakteristike počinitelja nasilnih delikata te tipova nasilja koje su činili u navedenom razdoblju, u našem društvu, može doprinijeti osvještavanju građana i žrtava o važnosti rane prevencije tih tipova nasilja. Nažalost, najčešći tip počinjenog nasilja u analiziranom razdoblju bilo je obiteljsko nasilje. Obitelj kao najvažnija karika svakog društva je prevažan, realno, osnovni agens socijalizacije svakog pojedinca kojeg bi, zajedno s ostalim nositeljima socijalizacije, trebala odgojiti i osposobiti tako da jednog dana pozitivno doprinosi svojoj obitelji i svome društvu. Nasilje u obitelji ima općeprihvaćen i štetan utjecaj na dobrobit žrtava. Fizičko zlostavljanje članova obitelji i nekad voljenih osoba može dovesti žrtve do većeg rizika od nekih kroničnih bolesti i tjelesne nesposobnosti, psihijatrijskih poremećaja i samoubojstva. Zato je razumijevanje prirode i opsega posljedica obiteljskog nasilja društveni problem na mikro i makrorazini te je i dalje javnozdravstveni problem (Hullenaar i dr., 2022).

Potrebno je isticati važnost edukacije o nenasilnom ponašanju i osvještavanja društvenog problema kao što je nasilje i njegovi različiti tipovi. Nasilni delikti događaju se kao izolirani napadi kao što su, primjerice, razbojništvo ili razbojnička krađa nad nekom osobom na ulici, no analizirani slučajevi za potrebe ovog rada pokazuju kako je obiteljsko nasilje bilo najčešći tip počinjenog nasilja, a obiteljsko nasilje je složena društvena pojava koja ima složenu kriminogenezu, veliku tamnu brojku i veliki rizik stvaranja novih nasilnih počinitelja. Neka istraživanja navode kako je 80 % adolescenata koji čine kaznena djela bilo fizički i psihički zlostavljano u obitelji (Kocijan-Hercigonja, Hercigonja-Novković, 2009; Mwangangi, 2019). Protočnost sustava u smislu razmjene i pristupa informacijama

među institucijama kojih se tiče rješavanje ka-
žnjivih ponašanja s elementima nasilja važan
je alat za senzibilizaciju stručnjaka na pravo-
vremenu reakciju, ali i otkrivanje nasilnika te
eventualnu pomoć nasilnicima. Jednako važan
alat za prevenciju nasilničkog ponašanja je i
stalna edukacija o nultoj toleranciji na nasilje
bilo koje vrste, a ne samo na fizičko.

Nedostaci istraživanja i preporuke za buduće istraživanje

S obzirom na to da je upitnik osmišljen
za prikupljanje podataka iz sudske dokumen-
tacije, valjalo bi bolje osmisлити upitnik koji bi
dopustio maksimalnu iskoristivost podata-
ka i maksimalnu operacionalizaciju varijabli.
Navedena preporuka temelji se na iskustvu
obrade i interpretiranja prikupljenih podataka
iz službene dokumentacije, kao sekundarnog
izvora, iz koje za neke varijable nisu izvučeni
podaci pa neke varijable koje su se odnosile
na karakteristike počinitelja nisu opisane. U
ovom slučaju 50 % podataka prilikom obrade
okarakterizirano je kao nedostajući podaci pa
su oprezno interpretirani. Vrlo je zahtjevno i
gotovo nemoguće statistički obrađivati podat-
ke koji po karakteristikama ne zadovoljavaju
kriterije potrebnih analiza, stoga je potrebno
razmotriti i samu vrstu spisa, odnosno preis-
pitati mogućnost dorade spisa u svrhu omo-
gućavanja bolje i kvalitetnije obrade podataka
odnosno provedbe istraživanja općenito.

Uz predloženu metodološku korekciju,
budućim bi istraživanjima trebalo razjasniti pi-
tanje motiva počinitelja s obzirom na to da je
u ovom istraživanju to pitanje ostalo nejasno.
Isto se odnosi i na pitanje predmeta kojim je
nasilje počinjeno s obzirom na to da je za po-
lovinu slučajeva taj podatak nedostajao.

Literatura

- Bair-Merritt, M.H., Crowne, S.S., Thompson, D.A.,
Sibinga, E., Trent, M., Campbell, J. (2010).
Why do women use intimate partner violence?
A systematic review of women's motivations.
Trauma Violence Abuse. 11,4,178-89. doi:
10.1177/1524838010379003.
- Beyer, F., Sidarus, N., Bonicalzi, S., Haggard, P.
(2016). Beyond self-serving bias: diffusion of
responsibility reduces sense of agency and
outcome monitoring. *Social Cognitive Affect
Neurosci*, 12(1), 138-145. [https://doi.10.1093/
scan/nsw160](https://doi.10.1093/scan/nsw160).
- Brookman, F.(2015). *The Shifting Narratives of
Violent Offenders U: Presser. L. i Sandberg,
S. (Ur.), Narrative Criminology*, (str. 207-
234). NewYork University Press [https//
doi.10.18574/nyu/9781479876778.003.0009](https://doi.10.18574/nyu/9781479876778.003.0009).
- Caspi, A i sur. (2002). Role of Genotype in the
Cycle of Violence in Maltreated Children. *Sci-
ence* 297, 851-4. 10.1126/science.1072290.
- CBS (2019). Fewer women than men fall vic-
tim to violence. [https://www.cbs.nl/en-gb/
news/2018/51/fewer-women-than-men-fall-
victim-to-violence](https://www.cbs.nl/en-gb/news/2018/51/fewer-women-than-men-fall-victim-to-violence) (2. veljače 2024.)
- Chester., D.S. i DeWall, C.N. (2018). The roots of
intimate partner violence. *Current Opinion in
Psychology*, 19, 55–59. [https://doi:10.1016/j.
copsyc.2017.04.009](https://doi:10.1016/j.copsyc.2017.04.009)
- Cifrić, I. (2000). *Moderno društvo i svjetski etos.
Perspektive čovjekova nasljeđa*. Zagreb: Hr-
vatsko sociološko društvo; Zavod za sociolo-
giju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagre-
bu.
- Cosme, G. (2021). A Social Learning Under-
standing of Violence. *Academia Letters*, Article
1019. <https://doi.org/10.20935/AL1019>.
- Delisi, M., Conis, P., Beaver, K. (2012). Chapter 1:
The Importance of Violent Offenders to Crimi-
nology. *Violent offenders: Theory, research,
policy, and practice*, 1, 5-15 [https://www.rese-
archgate.net/publication/265199853_Chap-
ter_1_The_Importance_of_Violent_Offen-
ders_to_Criminology](https://www.researchgate.net/publication/265199853_Chapter_1_The_Importance_of_Violent_Offenders_to_Criminology).
- Duke, A., Smith, K., Oberleitner, L., Westphal, A.,
McKee S. (2017). Alcohol, Drugs, and Violence:
A Meta-Analysis. *Psychology of Vio-*

- lence, 8(2), 238–249 <https://doi.org/10.1037/vio0000106>.
- Falk, Ö., Wallinius, M., Lundström, S. (2014). The 1 % of the population accountable for 63 % of all violent crime convictions. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 4, 559–571 <https://doi.org/10.1007/s00127-013-0783-y>.
- Farrington, D.P., Gaffney, H., & Ttofi, M.M. (2017). Systematic reviews of explanatory risk factors for violence, offending, and delinquency. *Aggression and Violent Behavior*, 33, 24-36.
- Ferguson C J (2010). Genetic Contributions to Antisocial Personality and Behavior: A Meta-Analytic Review From an Evolutionary Perspective. *The Journal of Social Psychology*, 150(2): 160–180
- Foran, H.M., O’Leary, K.D. (2008). Problem drinking, jealousy, and anger control: variables predicting physical aggression against a partner. *Journal of Family Violence*, 23(3), 141–148 <https://doi.org/10.1007/s10896-007-9136-5>
- Getoš Kalac, A. (2021). Violence in the Balkans: First findings from the Balkan Homicide Study. Berlin: Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-74494-6>
- Getoš Kalac, A., Pribisalić, D. (2020). Tamna i svijetla strana tamne brojke kriminala: o izazovima istraživanja nepoznanica i blagoslovu neznanja. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 70 (5), 637-673 <https://doi.org/10.3935/zpřz.70.5.03>
- Giddens, A., Sutton, P. W. (2017). *Sociology* (8th ed.). Oxford, England: Polity Press.
- Glasner, A.T. (2013). Lonnie Athens revisited: The social construction of violence. *Aggression and Violent Behavior*, 18(2), 281–285 <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.11.020>
- Glasser, M. (1998). On Violence: A Preliminary Communication. *International Journal of Psychoanalysis*, 79, 887-902.
- Gottfredson, M. R., Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Graham, K., Bernards, S., Wilsnack, S., Gmel, G. (2011). Alcohol may not cause partner violence but it seems to make it worse. *J. Interpers. Violence* 26, 1503–1523. <https://doi.org/10.1177/0886260510370596>
- Gonzalez, G.D., Bittlinger, M., Erk, S., Müller, S. (2019). Neuroscientific and Genetic Evidence in Criminal Cases: A Double-Edged Sword in Germany but Not in the United States? *Frontiers in Psychology*, 10 [doi:10.3389/fpsyg.2019.02343](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02343)
- Hamby, S. (2017). On defining violence, and why it matters. *Psychology of Violence* 7, 167-180. <https://doi.org/10.1037/vio0000117>
- Hamill, C.A., Newman, E., Todd, L., Peck, D. (2014). Attachment & violent offending: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 19(4), 322-339. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.04.00str>
- Hearn, J. (1998). *The violences of men: How men talk about and how agencies respond to men’s violence to women*. SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781446279069>
- Hendricks, B., Werner, T., Shipway, L., Turinetti, G.J. (2006). Recidivism Among Spousal Abusers: Predictions and Program Evaluation. *Journal of Interpersonal Violence*. 21(6), 703-716. <https://doi.org/10.1177/0886260506287310>
- Hoaken, P., Hamill, V., Ross, E., Hancock, M., Lau, M., Tapscott, J. (2012). Drug Use and Abuse and Human Aggressive Behavior. *Drug abuse and addiction in medical illness*, 467-477. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3375-0_38.
- Hortensius, R., de Gelder, B. (2018). From Empathy to Apathy: The Bystander Effect Revisited. *Current Directions in Psychological Science*, 27(4), 249-256 <https://doi.org/10.1177/0963721417749653>
- Hrvatski monitor nasilja (2018). <https://www.violence-lab.eu/research/objectives/> (27. listopada 2023.)
- Hullenaar, K., Rowhani-Rahbar, A., Rivara, F., Vavilala, M., Baumer, E. (2022). Victim–Offender Relationship and the Emotional, Social, and Physical Consequences of Violent Victimization. *American Journal of Preventive Medicine*, 62. [10.1016/j.amepre.2021.10.018](https://doi.org/10.1016/j.amepre.2021.10.018).
- Huss, M.T. (2009). *Forensic psychology. Research, clinical practice, and applications*. Singapore: Wiley-Blackwell.
- IKSI (2011). *Nasilnički kriminal: etiologija, fenomenologija, prevencija*. http://www.iksi.ac.rs/izdanja/nasilnicki_kriminal.pdf (1.veljače 2024.)

- Institut für Konfliktforschung (2023). Untersuchung Frauenmorde – eine quantitative und qualitative Analyse. <https://ikf.ac.at/schwerpunkte/sicherheit/rechtsstaat/2022-untersuchung-frauenmorde> (8. siječnja2024.)
- Jukić, V., Savić, A. (2014). Psihološko-psihijatrijski aspekt nasilja. *Socijalna psihijatrija*, 42 (2), 102-108. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/127733>.
- Khoshnood, A., Ohlsson, H., Sundquist, J., Sundquist, K. (2020). Deadly violence in Sweden: Profiling offenders through a latent class analysis. *International Journal of Law and Psychiatry*, 71, 101603. <https://doi:10.1016/j.ijlp.2020.101603>
- Kidd, R., Chayet, E. (2010). Why Do Victims Fail to Report? The Psychology of Criminal Victimization. *Journal of Social Issues*, 40, 39 - 50. [10.1111/j.1540-4560.1984.tb01081.x](https://doi:10.1111/j.1540-4560.1984.tb01081.x).
- Kimmel, J., Rowe, M. (2020). A Behavioral Addiction Model of Revenge, Violence, and Gun Abuse. *The Journal of Law, Medicine & Ethics*, 48(4_suppl), 172-178. <https://doi.org/10.1177/1073110520979419>
- Kivivuori, J., Savolainen, J., Aaltonen, M. (2015). The revenge motive in delinquency. *Acta Sociologica*, 59(1), 69–84. <https://doi:10.1177/0001699315607969>
- Kocijan-Hercigonja, D., Hercigonja-Novković, V. (2009). 'Djeca, mladi i nasilje u obitelji'. *Medicus* 18(2_Adolescencija) 181-184. <https://hrcak.srce.hr/57167>
- Kocsis, R.N. (2003). Criminal Psychological Profiling: Validities and Abilities. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47(2), 126-144. <https://doi.org/10.1177/0306624X03251092>
- Langhinrichsen-Rohling, J., McCullars, A., Misra, T. (2012). Motivations for Men and Women's Intimate Partner Violence Perpetration: A Comprehensive Review. *Partner Abuse*, 3, 429-468. <https://doi:10.1891/1946-6560.3.4.429>.
- Markowitz, S. (2005). Alcohol, Drugs and Violent Crime, *International Review of Law and Economics*, 25, 1, 20-44. <https://doi.org/10.1016/j.irl.2005.05.003>
- Martin, S. i sur. (2019). Examining the relationships between impulsivity, aggression, and recidivism for prisoners with antisocial personality disorder. *Aggression and Violent Behavior*, <https://doi:10.1016/j.avb.2019.07.009>
- Mwangangi, R. (2019). The Role of Family in Dealing with Juvenile Delinquency. *Open Journal of Social Sciences*, 7(3), 52-63. <https://doi:10.4236/jss.2019.73004>
- Pedersen, W., Copes, H., Sandberg, S. (2016). Alcohol and violence in nightlife and party settings: A qualitative study. *Drug and Alcohol Review*, 35(5),557–563. <https://doi:10.1111/dar.1239>
- Puente, S., Cohen, D. (2003). Jealousy and the Meaning (or Nonmeaning) of Violence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(4), 449-460. <https://doi.org/10.1177/0146167202250912>
- Ray, L. (2017). 'The Sociology of Violence', U. Korgen, K.O (ur.) *The Cambridge Handbook of Sociology: Specialty and Interdisciplinary Studies*. Cambridge: Cambridge University Press, (str.178–187).
- Reiss, A. J., & Roth, J. A. (1993). Understanding and prevention violence. Washington, DC: National Academy Press.
- Rhee, S.H., Waldman, I.D. (2002). Genetic and environmental influences on antisocial behavior: a meta-analysis of twin and adoption studies. *Psychological Bulletin*, 128, 490–529. <https://doi:10.1037//0033-2909.128.3.490>
- Rodriguez, L.M., DiBello, A.M., Neighbors, C. (2015). Positive and Negative Jealousy in the Association Between Problem Drinking and IPV Perpetration. *Journal of family violence*, 30,8, 987–997. <https://doi:10.1007/s10896-015-9736-4>
- Sontate, K.V, i sur. (2021). Alcohol, Aggression, and Violence: From Public Health to Neuroscience. *Frontiers in Psychology*, 12, 699-726. <https://doi:10.3389/fpsyg.2021.699726>
- Spencer, C.M., Stith, S.M. (2020). Risk Factors for Male Perpetration and Female Victimization of Intimate Partner Homicide: A Meta-Analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21,3, 527-540. <https://doi.org/10.1177/1524838018781101>
- Statistika MUP (2023). <https://mup.gov.hr/statistika-228/228> (11.prosinca 2023)
- Sturup, J., Rostami, A., Mondani ,H., Gerell, M., Sarnecki, J., Edling, C. (2019). Increased gun violence among young males in Sweden: a Descriptive National Survey and International Comparison. *European Journal on Criminal*

- Policy and Research, 25,4, 365-378. <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9387-0>
- Škorić, M., Rittossa, D., Golenko, D. (2023). 'Obiteljsko nasilje u doba bolesti COVID-19 - Informacijski i kaznenopravni izazovi', *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, XIV,1, 29-56. <https://doi.org/10.32984/gapzh.14.1.2>
- Šprem, P. (2023). Normativna i empirijska analiza obiteljskog nasilja u Hrvatskoj: kaznenopravni koncepti, kriminološki fenomeni, praktični izazovi i moguća rješenja. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet
- Štimac Grbić, D., Glavak Tkalić, R. (Ur.). (2020). Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: 2019. i analiza trendova uporabe 2011.-2019. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. <https://doi.org/10.5559/di.22.4.01>
- Tiihonen J, Rautiainen MR, Ollila HM, Repo-Tiihonen E, Virkkunen M, Palotie A., ... Paunio, T. (2014). Genetic background of extreme violent behavior. *Molecular Psychiatry*, 20,6,786–792. <https://doi.10.1038/mp.2014.130>
- Torres, J.A. (2015). Sociology of Crime and Deviance. *The Encyclopedia of Crime and Punishment*, 1–5.
- Ventura, L.A., Davis, G. (2005). Domestic violence: Court case conviction and recidivism. *Violence Against Women*, 11,2,255-277. <https://doi.10.1177/1077801204271722>
- Viding, E. (2006). On the Nature and Nurture of Antisocial Behavior and Violence. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1036,1,267–277. <https://doi.10.1196/annals.1330.017>
- Vila, B. (1994). A general paradigm for understanding criminal behavior: Extending evolutionary ecological theory. *Criminology*. 32, 311-359. [10.1111/j.1745-9125.1994.tb01157.x](https://doi.10.1111/j.1745-9125.1994.tb01157.x).
- Waterhouse, G,F., Reynolds, A., Egan, V. (2016). Myths and legends: The reality of rape offences reported to a UK police force. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 8,1,1–10. <https://doi.10.1016/j.ejpal.2015.04.001>
- Whiteley, E. (2015). Beyond Versus: The Struggle to Understand the Interaction of Nature and Nurture. *International Studies in the Philosophy of Science*, 29(3): 347–350. [doi:10.1080/02698595.2015.1179048moti](https://doi.10.1080/02698595.2015.1179048moti)
- Zloković, J. (2018). Žene i muškarci kao žrtve i nasilnici - Socijalni i pedagoški problem - stari i (ili) novi izazovi. U: Frank, T., Jazbinšek, O. & Macura, D. (ur.) *Izzivi vzgoje v globalni družbi*, (str.24-31)

Sociodemographic characteristics of violent crime perpetrators and the characteristics of their actions in final court proceedings – analysis of empirical data

Abstract: This paper aims to shed light on certain characteristics of adult perpetrators of violent crimes. The analysis is based on empirical data collected from the court files of N=1117 cases that were concluded in the criminal departments of municipal courts in Osijek, Rijeka, Split, and Zagreb during the period from 2017 to 2021. The findings reveal that the majority of violent offenders in the Republic of Croatia are men (93.6%) compared to women (5.6%), with an average age of 39 years. Most perpetrators had completed secondary education (62%), while 5.5% had higher education. At the time of the crime, 45.5% of perpetrators were employed, with a significant portion earning below the average income of 51.9%. Half of the offenders were in a union (either marital or extramarital) during the crime, and the majority had one or two children, with 34.1% being childless. Domestic violence constituted the most prevalent form of violence (58%) during this period. In many instances, the victim and perpetrator were in a romantic relationship (36%). Motives such as jealousy, revenge, and greed were commonly identified. The methods of violence included acts like cutting with sharp objects, throwing items, hair pulling, as well as child neglect and violations of sexual integrity. A notable 34% of perpetrators were found to be under the influence of alcohol during the commission of the crime, while 8% were under the influence of drugs. Furthermore, 20% of the perpetrators had prior convictions for violent crimes. Understanding these characteristics can assist in the prevention of violent behavior by identifying relevant risk factors.

Keywords: violence, perpetrator of violent crimes, motive, genetic and environmental predisposition

Korespondencija: Ruža Karlović
ruzakarlovic@gmail.com

Primljeno: 03.06.2024.
Online: 20.12.2024.